TEVEKKÜL VE KADER

Değerli mü'minler!

Bugünkü sohbetimizde tevekkül ve kaderden söz etmek istiyorum.

1. Tevekkül Nedir?

Tevekkül, insanın her işinde Allah'a güvenmesi ve O'na dayanmasıdır. Bu inanç insana güç verir, kuvvet verir.

Allah'a tevekkül mü'minin niteliklerindendir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ .

"Mü'minler, ancak o kimselerdir ki, Allah anılınca yürekleri ürperir, onlara Allah'ın ayetleri okununca, o âyetler onların imanlarını artırır ve onlar yalnız Rablerine dayanıp güvenirler."[249] buyrulmuş ve müminlerin niteliklerinden birinin de tevekkül olduğu bildirilmiştir.

İbn-i Abbas (ra.)'ın rivayetine göre, Peygamberimiz, kendisine Peygamberlere uyanların gösterildiğini, en kalabalığın kendisine uyanlar oldu-

---

249 Enfal, 8/2.

ğunu, bunlardan yetmiş bin kişinin hesap vermeden ve azap görmeden cennete gireceğinin bildirildiğini, söylemiş ve bunların kimler olduğunu açıklamadan sözünü tamamlayarak kalkıp evine girmiştir. Halk, hesapsız ve azapsız cennete girecek bu yetmiş bin kişinin kimler olabileceği hakkında yorum yapmaya başlamışlar. Bazıları, bunlar Peygamberimizin sohbetinde bulunma şerefi ile şereflenmiş kimseler olsa gerek, dediler. Bazıları, bunlar İslâmiyet geldikten sonra doğmuş, Allah'a ortak koşmamış kimseler olsa gerek, dediler. Bir çok şeyler söylediler. Bu esnada Peygamberimiz bunların yanına geldi ve:

–Ne hakkında konuşuyorsunuz? dedi.

–Hesapsız ve azapsız cennete girecekler hakkında konuşuyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Bunlar efsun (büyü) yapmazlar, yaptırmak da istemezler, teşe'üm etmezler (uğursuz saymazlar) ve ancak Rablerine tevekkül ederler, buyurdu.[250]

Değerli mü'minler, görülüyor ki, mü'min, kendisini yaratan ve yaşatana güvenecek ve O'na bağlanacaktır. Ölmeyen, sarsılmayan, sonsuz kudret ve güç sahibi olan ancak O'dur. O'ndan başka her şey fanidir ve yok olacaktır.

Ancak her şeyde olduğu gibi tevekkül konusunda da örnek alınacak yine Peygamberimizdir. Kur'an-ı Kerim Peygamberimize her zaman Allah'a güvenmesini emrediyor ve şöyle buyuruyor:

فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّل۪ينَ.

"(Ey Muhammed) karar verip azmettiğin zaman Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah kendisine dayanıp güvenenleri sever."[251]

Ayet-i Kerime, önce istişare yapıldıktan ve gerekli tedbirler alındıktan sonra karar verilince artık Allah'a güvenip dayanılmasını emrediyor.

Tevekkül demek, görevi Allah'a havale etmek değil, kul kendisine düşeni yaptıktan sonra sonucu yani kararı Allah'a bırakmak ve O'na

250 Buhârî, "Tıb", 17; Müslim, "İman", 94.
251 Al-i İmran, 3/159.

güvenmektir. Bir çokları bu konuyu yanlış anlıyorlar, tevekkül, görevi terketmek sanıyorlar. Yani kulluk görevlerinin yerine getirilmesini Allah'a havale edip, emir ve komuta mercii olarak kendilerini görmek istiyorlar. İsrailoğullarının vaktiyle Hz. Musâ'ya:

فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ.

"Ey Musa, git, sen ve Rabbin ikiniz savaşınız. İşte biz burada oturup duracağız."[252] dedikleri gibi demek isterler. Bu ise Allah'a tevekkül ve güvenmek değil, O'nun emrine güvensizliktir, tevekkülsüzlüktür.

Tevekküle en güzel örnek çiftçidir. O vaktinde usûlüne göre tarlasını eker, sonrasını Allah'a bırakır. Böyle yaptığı yani görevini yerine getirdiği takdirde Allah o kimseyi rızıklandırır. Peygamberimiz bu konuda kuşları örnek veriyor ve şöyle buyuruyor.

لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللّٰهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرُزِقْتُمْ كَمَا يُرْزَقُ الطَّيْرُ تَغْدُو خِمَاصاً وَتَرُوحُ بِطَانًا.

"Sizler Allah'a gereği gibi tevekkül etseydiniz (sabahleyin yuvasından) aç olarak gidip (akşamleyin) tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırırdı."[253]

Dikkat edilirse, tevekkül eden kimsenin önce kendisine düşeni yapması ve çalışması, sonra da Allah'a tevekkül etmesi gerekmektedir. Çünkü yatarken kuşların rızıkları ayaklarına gelmiyor. Karınlarını doyurmak için Allah'ın yarattığı rızkı kendileri arayıp buluyorlar. O halde tevekkül, insanın kendisini ihmal etmesi ve çalışmayı bırakarak, "nasıl olsa Allah benim rızkımı verecektir" demek, değildir. Bu konuda şöyle bir hikâye de söylenir. Vaktiyle medresede okuyan öğrencilerden biri şöyle demiş: "Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا

252 Mâide, 5/24.
253 Tirmizî, "Zühd", 33.

"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı Allah'ın üzerinedir"[254], buyuruyor. O halde ben rızık için çaba harcamamalıyım, o gelir beni bulur. Yeter ki ben Allah'a tevekkül edeyim" demiş. Arkadaşları, bunun yanlış olduğunu söyleyerek kendisini uyarmaya çalışmışlarsa da, dinlememiş. Her öğün yemek için öğrenciler tabakları ile birlikte sıraya girip yemek alıyorlar. Bu öğrenci sabah çorbası dağıtılırken sıraya girmemiş, "nasıl olsa aşçı gelir beni bulur ve yemeğimi verir" demiş. Aşçı her zamanki gibi sıraya girenlere yemeği dağıttıktan sonra, "başka yemek almayan var mı?" diye seslenmiş, cevap alamayınca bırakıp gitmiş. Bu öğrenci aç kalmış. Öğle olunca aşçı gelmiş, yine sıraya girenlere yemeği dağıtmış ve sabah çorbasını dağıtırken yaptığı gibi yine seslenmiş: "Yemek almayan var mı?" cevap alamayınca tam gitmek üzere iken, odasında yemeğin ayağına gelmesini bekleyen öğrenci, yine aç kalacağını anlayınca, öksürmüş. Bunu duyan aşçı: "Ne öksürüyorsun? Yemek istiyorsan tabağını uzat, yemek vereyim", demiş. Öğrenci de tabağı ile gelmiş ve yemeğini alıp karnını doyurmuş. Sonra da arkadaşlarına: "Allah rızkımızı vereceğini bildirmiş, ama öksürmeden de vermiyor", demiş.

Evet, her canlının rızkını Allah veriyor. Ancak kuşlar örneğinde olduğu gibi bu rızkı çalışarak elde etmek de kulun görevi. Kul bu görevini yapmaz da "Allah'a tevekkül ettim, O, benim rızkımı verir" derse, bunun anlamı, benim görevimi Allah yapsın demek olur ki, yanlış olur ve böyle bir tevekkülü Allah emretmemiştir.

Peygamberimizi ziyarete gelen Bedevî: "Deveyi bağlayıp ta mı yoksa salıverip de mi Allah'a tevekkül edeyim" diye sorunca, Peygamberimiz: **"**Deveni bağla da öyle tevekkül et"[255] buyurmuş ve Bedevî'ye görevini yaptıktan sonra tevekkül etmesini emretmiştir.

Değerli kardeşlerim, Allah Teala her canlının rızkını vereceğini va'detmiştir. Bu rızkın elde edilmesi içinde bir takım sebepler yaratmıştır. Bu sebeplere yapışmak ve Allah'ın takdir ettiği rızkı arayıp bulmak, insanın görevidir. "Rızkım varsa nasıl olsa beni bulur"deyip oturmak sonra da," Ben Allah'a tevekkül ettim, 0, benim rızkımı verecektir" demek yanlıştır. Allah'ın böyle bir adeti yoktur. Allah, rızkını arayana ve çalışana verir. Bakınız Allah Teâlâ ne buyuruyor:

---

254 Hûd, 11/6.
255 Tirmizî, "Kıyame", 60.

وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰىۙ

"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."[256]

Bu ayeti kerime, insanın çalışmasından başka bir şey eline geçmeyeceğini çok açık bir şekilde ifade etmektedir.

Değerli kardeşlerim, Kur'an-ı Kerim'de tedbir ile ilgili ayeti kerimelerden bazılarını burada hatırlatmak yararlı olur.

Hz. Mûsa Fir'avn'ın zulüm ve baskılarına dayanamayacak hale gelince, kendisine inananlarla birlikte Mısır'dan ayrılmasına Allah Teâlâ izin vermiş, alacağı tedbir konusunda da kendisine şöyle emretmiştir.

فَاَسْرِ بِعِبَادٖى لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَۙ

"Kullarımı geceleyin yürüt, çünkü siz takip edileceksiniz."[257]

Peygamber olan Hz. Mûsa Allah'ın emri ile Mısır'ı terkettiği halde alacağı tedbir konusunda da Allah tarafından uyarılmıştır.

Peygamberimizin de Mekke'den Medine'ye hicret için kendisine Allah tarafından izin verildiği halde benzer tedbire başvurduğunu görüyoruz. Medine'ye gidecektir. Medine ise Mekke'nin kuzeyindedir. Ama bir tedbir olmak üzere Peygamberimiz Medine'ye ters yönde bulunan Sevr dağına geliyor ve burada saklanıyor. Çünkü müşrikler onun Medine'ye gideceğini düşünerek onu o yönde aramaya koyulacaklardır.

İşte Peygamberimiz bu tavrı ile bize, tedbir almadan Allah'a tevekkül etmenin, Allah'ın emrettiği tevekkül olmayacağını öğretiyor.

Peygamberimizin hayatı incelendiğinde benzer örnekler görülecektir. Hendek savaşında alınan tedbir de bunun bir başka örneğidir. Medine şehrinin etrafına çepeçevre hendek kazıp düşmanın şehre girmesine engel olunmuştur. Bir başka ayeti kerime de şudur:

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ

---

256 Necm, 53/39.
257 Duhan, 44/23.

"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın."[258]

Kuvvet, savaşta düşmana üstünlük sağlayacak her türlü araç ve gereçtir. Bunları hazırlamadan Allah'a tevekkül etmek gerçek tevekkül değil; Allah'ın bize yapın dediklerini O'nun yapmasını istemektir ki, yanlıştır.

Bir insan her işinde Allah'a güvenirse Allah ona yardım eder ve onu başarıya ulaştırır. Bunun en güzel örneği Peygamberimizdir. O, insanları Allah'ı tanımaya ve yalnız O'na ibadet etmeye çağırdığı zaman yalnızdı. İçinde doğup büyüdüğü toplumun ileri gelenleri, söz sahipleri ona karşı idiler. Sadece amcası Ebû Talip onu koruyordu. Fakat o, amcası Ebû Talip'e değil, Allah'a güveniyordu. Nitekim Ebû Talip, Mekke müşriklerinin kendisine Peygamberimizi himaye etmekten vaz geçmesi hususunda yaptıkları baskıya dayanamaz hale gelmişti. Bunun üzerine Peygamberimizin bu davadan vazgeçmesini isteyen sözler söylemesi üzerine Peygamberimiz: "Amca, vallahi, bu işi bırakmam için bir elime güneşi, diğer elime ayı koysalar, ben yine bu davadan vazgeçmem. Ya, Allah onu bütün cihana yayar, görevim biter, ya da bu yolda ölür giderim", diyerek Allah'a olan sonsuz güvenini gösterdi.[259]

Peygamberimiz Allah'a öyle güvenmişti ki, ilk defa kendisine inanan arkadaşlarına bu güvenini şöyle ifade etmişti:

"Allah'a yemin ederim ki, bu din her halde ve muhakkak surette kemale erecektir."[260]

Peygamberimizin sonsuz bir güvenle Allah'a dayandığını gösteren bir başka örnek de şudur: O, Mekke'den Medine'ye olan hicretinde Hz. Ebû Bekir ile birlikte Mekke yakınında. bulunan Sevr mağarasında saklanmıştı. Mekke müşrikleri Peygamberimizi aramaya koyulmuş ve izini mağaranın başına kadar izlemişlerdi. O kadar yaklaşmışlardı ki, ayaklarının dibine baksalar onu göreceklerdi. Bundan endişeye kapılan Hz. Ebû Bekir:

–Bizi görecekler, ey Allah'ın Resûlü, dedi. Peygamberimiz Allah'a olan güvenini ifade eden bir sesle:

---

258 Enfal, 8/60.
259 İbn-i Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1978, c. III, s.48.
260 Buhârî, *Menakıb-ı Ensar*, 29.

لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَاۚ

“Korkma, gam yeme, Allah bizimle beraberdir.”[261]

Kur’an-ı Kerim, mağaradaki bu heyecanlı anlardan söz ederken, Allah’ın onlara nasıl yardım ettiğini anlatır. Şüphesiz ki mağarada onları Allah korumuştur. Yoksa her tarafı didik didik arayan Mekke müşrikleri dağın tepesinde bulunan mağaraya kadar gelmişken içeri girip bakmamaları ne ile açıklanır?

Peygamberimiz Necid savaşından dönerken çok ağaçlı bir vadiye geldiklerinde kuşluk vakti olmuştu. Peygamberimiz vadiye indi. Askerler ağaçların altında gölgelenmek için dağıldılar. Peygamberimiz bir Semüre ağacının dalına kılıcı astı ve ağacın altında uyuyakaldı. O esnada bir Bedevî durumdan yararlanarak Peygamberimizin kılıcını almış, kınından çekmiş ve Peygamberimize hücum etmişti. Peygamberimiz uyanmış, Bedevî’nin üzerine yürüdüğünü görmüştü. Bedevî bağırdı:

–Seni şimdi elimden kim kurtarır, dedi. Peygamberimiz cevap verdi:

–Allah kurtarır. Bedevî’nin elindeki kılıç yere düşmüştü. Peygamberimiz hemen kılıcı aldı ve:

–Seni benden kim kurtarır, buyurdu. Bedevî:

–Cezalandıranların hayırlısı ol, dedi. Peygamberimiz:

–Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve benim Allah’ın Resûlü olduğuma şahitlik eder misin? buyurdu. Bedevî “Hayır, fakat sana karşı savaşmamak ve savaşanlarla beraber olmamak hususunda sizinle anlaşma yaparım” dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz onu salıverdi. O da arkadaşlarının yanına geldi ve: “İnsanların hayırlısının yanından geldim”, dedi.[262]

2. Kader

Değerli kardeşlerim, Tevekkül gibi kader de pek çoğumuzun yanlış anladığı konulardan birisidir.

Kader, Allah’ın ezelden ebede kadar meydana gelecek olayların zama-

261 Tevbe, 9/40.
262 Buhârî, “Meğâzi”, 31; Müslim, “Salâtü’l-Müsafirine ve Kasrihim”, 57.

nını, yerini ve niteliklerini önceden bilmesi ve takdir etmesidir. Yani Allah Teâlâ, olmuş ve olacak her ne varsa onları önceden biliyor, zamanı geldiğinde onlar da Allah'ın bilgi ve takdirine uygun olarak meydana geliyor. İşte buna kader diyoruz ve bu imanın altı esasının birini oluşturuyor.

Konuyu biraz daha açalım: Allah Teâlâ insanları yaratmış, onlara diğer yaratıklardan farklı olarak akıl, irade ve güç vermiştir. İnsan akıl ve iradesi ile iyi olanı seçecek, kötü olandan sakınacaktır. İnsanın bu iyiyi seçme ve kötüden sakınma gücüne "irade-i cüz'iyye" diyoruz. Bu gücümüzü kullanarak, iyi, kötü, faydalı ve zararlı olandan hangisini seçersek Allah da onu isteğimize uygun olarak yaratır. Seçtiğimiz şey iyi ise sevap kazanırız, kötü ise günah işlemiş oluruz. Ancak irademizin dışında meydana gelen olaylarda sorumluluğumuz olmaz.

Kader bu olunca, günah olan bir şeyi kendi isteğimizle yaptıktan sonra onu kadere bağlayıp, "Bu bizim alın yazımızdır" demek doğru olmaz. Çünkü biz irademizi kullanarak o günah olan şeyi yapmayabilirdik de. Kader, bir iş yapmaya bizi zorlamaz, o takdirde sorumluluğun anlamı kalmaz.

Kaderi daha iyi anlamamız için şu örneğe dikkat edelim: Bir astronomi uzmanı, yaptığı hesap sonucu, güneşin tutulacağını tespit eder, tutulacağı zamanı ve nerelerden görülebileceğini önceden haber verir. Günü gelince de güneş, uzmanın haberine uygun olarak tutulur.

Şimdi güneş, bu uzman haber verdiği için mi tutulmuş, yoksa güneş, yapılan hesap sonucu tutulacağı için mi uzman bunu önceden haber vermiş?

Başka bir ifade ile, uzmanın, güneşin tutulacağını bildirmesi mi güneşin tutulmasına sebep olmuş, yoksa güneşin tutulacağı mı uzmanın önceden bunu bildirmesine sebep olmuştur? Elbette güneşin tutulacağı uzmanın bunu tespit edip haber vermesine sebep olmuştur. Yoksa uzman, bunu haber verdiği için tutulmuş değildir.

İşte bizim yapacağımız iyi ve kötü işleri de Allah Teâlâ'nın önceden bilip takdir etmesi de bunun gibidir. Yani biz, kendi isteğimizle yaptığımız işleri Allah Teâlâ önceden ezeli ilmi ile bilip takdir ediyor. Yoksa O, bildiği ve takdir ettiği için biz onları yapmak zorunda kalmıyoruz.

Şimdi bunu ayeti kerime ile açıklayalım: Allah Teâlâ buyuruyor:

وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَث۪يرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ

"Andolsun ki biz, cinlerden ve insanlardan bir çoğunu cehennem için yarattık.

Bu cehennem için yaratıldıkları bildirilen kimseler, kendi iradeleri ile yapacakları fena işler ve kötü davranışlar sebebiyle cehennemi hak edecekler hesaba katılmadan ve dikkate alınmadan cehennemlik olmuş değillerdir. Onlar yaratılırken herkes gibi günahsız olarak dünyaya gelmişler, cehennem damgalı olarak doğmamışlardır. Allah Teâlâ ezeli ilmi ile bunların ilerde doğup büyüdüklerinde kendi hür iradeleri ile yükümlülüklerini yerine getirmeyeceklerini, görevlerini yapmayacaklarını, heva ve heveslerine uyacaklarını ve bu sebeple cehenneme gideceklerini biliyor ve bunu haber veriyor. Yoksa onları cehenneme girsinler diye yaratmış değildir. Zaten ayeti kerimenin devamında:

لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَاۜ.

"Onların kalpleri vardır, fakat onunla gerçeği anlamazlar, anlamak istemezler. Gözleri vardır, fakat onunla görmezler. Kulakları vardır, fakat onlarla duymazlar."[263] buyurulmuştur ki, böyle olan kimselerin gidecekleri yer, ancak cehennemdir.

Kaderi böyle anlamayacak olursak o takdirde kendi iradeleri ile adam öldüren, hırsızlık ve haksızlık yapan kimselerin, alın yazısı olan bu davranışları sebebiyle sorumlu olmamaları lazım gelir ki, böyle değildir ve esasen kaderi böyle anlamak yanlıştır. Nitekim Hz. Ömer halife iken Şam'a gitmek üzere yola çıkmış. Serğ denilen yere geldiğinde onu Şam'da bulunan ordu komutanları karşılamışlar ve Şam'da veba hastalığı çıktığını kendisine haber vermişlerdi. Hz. Ömer, bir tedbir olmak üzere veba hastalığının çıktığı yere girmemeyi kararlaştırmış ve geri döneceğini söylemişti. Bunun üzerine komutanlardan Ebû Ubeyde (ra.):

–Ey Halife, böyle Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsunuz? (Allah Teâlâ

263 A'raf, 7/179.

ölümünüzü bu hastalıktan takdir etmiş ise ölürsünüz, takdir etmemiş ise size bir şey olmaz) dedi. Hz. Ömer:

–Bunu senden başkası söylemeli idi ey Ebâ Ubeyde, dedi ve şöyle devam etti: Evet, Allah'ın kaderinden, Allah'ın kaderine kaçıyorum, (hakkımızdaki takdiri bilmediğim için tedbir alıyorum). Sonra da şu çarpıcı örneği verdi: Senin develerin olsa da iki taraflı bir vadiye inseler. Vâdilerden biri verimli, diğeri çorak olsa. Sen de verimli yerde develerini otlatsan, Allah'ın takdiri ile otlatmış, çorak yerde otlatsan da yine Allah'ın kaderi ile otlatmış olmaz mıydın? dedi. Ve kaderin nasıl anlaşılması lazım geldiğini açıkladı.[264]

Kaldı ki Peygamberimiz:

اِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِاَرْضٍ فَلاَ تَقْدَمُوا عَلَيْهِ وَاِذَا وَقَعَ بِاَرْضٍ وَاَنْتُمْ بِهَا فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ.

"Bir yerde veba olduğunu duyduğunuz vakit, o yere gitmeyin. Bu hastalık bir yerde çıkar siz de orada bulunursanız, ondan kaçmak için o yerden ayrılmayınız"[265], buyurmuştur.

İşte kaderi, Hz. Ömer'in anladığı gibi anlamalıyız. Çünkü biz, akıl ve irade sahibiyiz. Aklımızı ve irademizi kullanarak yaptığımız işlerden sorumluyuz. Bunların önceden Allah tarafından bilinip takdir edilmesi, bizim irademizi etkilemez. Zira kader Allah'ın bize, "şu işi yapsınlar, yapmak zorundadırlar" demek değil, "onlar şu işleri yapacaklardır" demektir. Aksi takdirde iyilik yapanla kötülük yapan arasında bir fark kalmaz ki öyle değildir. İyilik yapanlar, görevlerini yerine getirenler ödüllendirilecek, kötülük yapanlar ve görevlerini ihmal edenler ise cezalandırılacaktır.

İşte değerli kardeşlerim, tevekkül ve kader budur. Özetlemek gerekirse tevekkül, bize düşeni yaptıktan sonra sonucu Allah Teâlâ'ya havale etmektir. Kader ise, bizim yaptıklarımızı Cenab-ı Hakk'ın önceden bilip takdir buyurması ve zamanı gelince de Allah'ın takdirine uygun olarak meydana gelmesidir.

264 Buhârî, "Hac", 34; Müslim, "Hac", 23.
265 Müslim, "Selâm", 32.

Tevekkül ve Kaderi Yanlış Anlamanın Zararları

Tevekkül ve kaderi yanlış anlamak, insanı tembelliğe, hareketsizliğe ve başkasına yük olmaya sevkeder. "Allah'a tevekkül ettim, alın yazım ne ise o başıma gelecektir" deyip çalışmaz, görevini ihmal eder ve tehlikelere karşı tedbir almaz, bu yüzden başına bir felaket gelirse veya bir zarara uğrarsa, bunu "alın yazısı" olarak ifade etmeye kalkar. Kendi ihmalini ve dikkatsizliğini hiç düşünmez. Mesela arabasının bakımını yapmadan veya sarhoş olarak direksiyona geçen veya trafik kurallarına uymayan kimse bir kaza yapacak olursa buna, "Allah'ın takdiri" diyecektir. Elbette bu Allah'ın takdiridir ama bu, insanı sorumluluktan kurtarmaz. İnsan tedbir almadığı ve trafik kurallarına uymadığı için sorumlu olur. Bunu kadere havale edip sorumluluktan kurtulmak mümkün değildir.

Allah'a tevekkül edip O, benim rızkımı verecektir, diyerek çalışmayı bırakan kimse ya aç kalır veya başkasına yük olur. Bunu da tevekkül ile ifade etmesi yanlış olur. Çünkü az önce de ifade ettiğimiz gibi, insan için ancak çalışması vardır. İnsan çalışacak ve Allah'ın kendisine takdir ettiği rızkı arayıp bulacaktır.

Peygamberimizin bir duası ile konuşmamızı tamamlayalım. Ümmü Seleme (r.a) anlatıyor. Peygamberimiz evinden çıkarken şöyle dua ederdi.

بِسْمِ اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ. اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ اَنْ نَزِلَّ اَوْ نَضِلَّ اَوْ نُظْلِمَ
اَوْ نُظْلَمَ اَوْ نَجْهَلَ اَوْ يُجْهَلَ عَلَيْنَا.

"Allah'ın ismine sığınıyor ve Allah'a tevekkül ediyorum. Allah'ım, doğru yoldan sapmaktan ve saptırılmaktan kaymaktan ve kaydırılmış olmaktan haksızlık etmekten ve haksızlığa uğramaktan, saygısızlık etmekten ve saygısızlığa uğramaktan sana sığınırım."[266]

---

266 Tirmizî, "Daavat", 35; Ebû Dâvud, "Edeb", 112.